

Татьяніна Ю.В.

аспірант,

Науковий керівник: Скочиляс І.Я.

доктор історичних наук, професор,

Український Католицький Університет

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПЕРСПЕКТИВА СУЧАСНИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПАНЕГІРИКІВ В УКРАЇНІ

Дослідники аналізують літературні твори похвального характеру у межах різноманітних контекстів. Натомість, міждисциплінарні розвідки є дуже рідкісним явищем. Історикам, літературознавцям, філологам та усім, хто зацікавлений у цій тематиці, слід об'єднатися, щоб спільними зусиллями розкрити особливості цих літературних джерел у всій їх повноті.

Для того, щоб зрозуміти чому міждисциплінарні дослідження ще не стали розповсюдженою практикою, розглянемо загальні риси розвитку досліджень панегіриків в Україні. Вони розпочалися ще у ХІХ ст. Можемо згадати історико-філологічні розвідки М. Максимовича [1], К. Студинського [2], В. Перетца [3] та Н. Пилип'юк [4]. Слід відзначити, що ХХ ст. було непростим для українського літературознавства. Провадити фахові ідеологічно незалежні дослідження ренесансної та барокової літератури було складно. Саме в таких умовах провадив свою діяльність Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка в Києві, який став фундаментом для «київської школи» дослідників давньої української літератури» [5, с. 15]. Цей осередок здійснив публікацію важливих джерел протягом 70-90 рр. ХХ ст. Дані видання є помічними для дослідників панегіричного жанру, котрі з певних причин не мають прямого доступу до оригінальних джерел [6]. На часі потреба нових джерелознавчих публікацій, адже як слушно відзначають К. Балашов та Л. Шевченко-Савчинська передмови до цих збірників ідеологічно застарілі [7, с. 73].

З відновленням незалежності України кількість розвідок присвячених панегіричній тематиці якісно зросла. Близько п'яти років тому термін «панегірик» як ключове слово зрідка зринало у статтях та монографічних дослідженнях. Сьогодні ж, «панегірик» став відомим та загальноновживаним терміном. Найпоширенішою формою публікацій на тему літератури панегіричного характеру все ще залишаються статті [8]. Рідше, але все ж панегірики зринають серед джерелознавчої бази монографічних досліджень [9]. Ключовою характеристикою згаданих досліджень є їхня вузькогалузевість. Прикметно, що такий

дослідницький інтерес до панегіричної тематики випередив дискусію навколо терміну «панегірик». Найчастіше цей термін вживається до будь-якого поетичного чи прозового твору похвального характеру (як філологами, так й істориками). Людмила Шевченко-Савчинська у своїй монографії «Латиномовна література в Україні. Загальний огляд» виступила з критикою цієї ситуації. Вона пропонує включити термін «панегірик» до ширшого семантичного поля «етикетної літератури» (мова йде про жанрове різноманіття творів з нагоди, або ж приурочених до певної події) [10, с. 75]. На її думку, означення «панегіричний» слід вживати «щодо прозових творів, які прославляють окремих звитяжних вчинок героя, оскільки панегірики – це один із видів етикетної прози [...]» [10, с. 82]. Дослідниця закликає до внесення ясності у поняття шлюбного панегірика, оскільки для твору з нагоди одруження слід використовувати термін «епіталама» [10, с. 82]. З цієї перспективи заголовок статті Ю. Рудакової «Шлюбні панегірики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: особливості примірників» виглядає некоректним [11].

Наші колеги, польські дослідники, обстоюють зовсім іншу дослідницьку позицію. Домінуючим підходом у стосунку до панегіричного жанру є його широка інклюзивність (іншими словами присутність похвальної топіки у епіталамах чи епіцедіях включає їх у простір панегіричного жанру). У цьому контексті, знаковою є книга краківського філолога Якуба Неджведжя «*Nieśmiertelne teatra sławy*» [12]. Її автор роз'яснює різницю між енкомієм, похвалою та панегіриком в античній риторичній та характеризує ранньомодерні литовські пангірики. Принагідно можемо згадати статтю Бартоша Авіановича, яка стала своєрідною реакцією на цю книгу. Так, він пише, що згідно античної теорії похвала (*laus* чи *ἔπαινος*) – це проста оповідь-хвалення; енкомій (*laudatio* чи *ἐγκώμιον*) – це малий панегірик, який містить певні фігури риторичні і топіку [13, s. 186]. Похвала є короткою формою, певною мірою складовою енкомію. Дослідник відзначає, що топічна структура енкомію подібна до структури панегірика: вступ, похвала роду, виховання, вчинки, якості душі, тіла та закінчення [13, s. 188]. На думку Богуслава Авіановича, під енкомієм слід розуміти сконструйований з певних топосів прозовий чи поетичний твір, який демонструє якості чогось чи когось [13, s. 193]. Панегірик є прозовим чи поетичним різновидом енкомію, спрямований до великої кількості слухачів чи читачів, метою якого є восхвалення якоїсь особи, її діянь та вчинків [13, s. 193]. У підсумку, дослідник вважає, що сучасна дефініція панегіричного жанру має охоплювати широкий окрес творів (від епіталам до езуїтської драми) [13, s. 276]. Таке визначення панегірика співзвучне із «Словником старопольської літератури», у якому згадані

такі риси панегірика: понаджанровість, довільна структура та спільна різним творам панегірична топика (похвала особи чи речі) [14, s. 613-614]. Можемо підсумувати, що польським дослідникам йдеться радше про певну дифузю між жанрами протягом XVI–XVIII ст., в результаті якої елементи панегіричного жанру присутні у творах інших жанрів. Це ширша інтерпретаційна перспектива.

Українським дослідникам панегіричних творів вкрай необхідно дійти згоди у термінологічній дискусії. Така дискусія є своєрідною перепоною на шляху до міждисциплінарної перспективи досліджень панегіричної літератури. На даний момент дуже вдалим практичним втіленням міждисциплінарного підходу є збірник доповідей, виголошених на конференції «Львівська братська школа: тексти і контексти (до 420-річчя «Просфоними» у жовтні 2014 р. [15]. Українські дослідження панегіриків мають великий потенціал стати цілісним калейдоскопом, зображення у якому зіткане за допомогою численних дослідницьких підходів (історія, історія літератури, історія ідей, філологія, тощо).

Список використаних джерел:

1. Максимович М. Латино-польские сочинения писателей малороссийских / Михаил Максимович // Киевлянин. – 1850. – Кн. 3. – С. 81-94.
2. Студинський К. Панегірик «Евфонія велобремячая» посвячений Петрові Могилі в р. 1633 / Кирило Студинський // ЗНТШ. – 1895. – С. 1-14; Студинський К. Три панегірики XVII віку / Кирило Студинський // ЗНТШ. – 1896. – Т. 12. – С. 1-32.
3. Перетц В. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI–XVIII веков / Владимир Перетц. – Москва: Издательство Академии наук СССР, 1962. – 255 с.
4. Пилип'юк Н. Перший панегірик Києво-Могилянської школи: його зміст та історичний контекст / Наталія Пилип'юк // ЗНТШ. – 1992. – Т. 224. – С. 25-43.
5. Трофимук, М. Латиномовна література України XV–XIX ст.: жанри, мотиви, ідеї / Мирослав Трофимук. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 379 с.
6. Українська поезія, кінець XVI – початок XVII ст. / упор.: В. Колосова, В. Кречотень. – Київ: Наукова думка, 1978. – 432 с.; Українська поезія, середина XVII ст. / упор. В. Кречотень, М. Сулима. – Київ: Наукова думка, 1992. – 680 с.
7. Шевченко-Савчинська Л., Балашов К. Давня література: з полону стереотипів / Людмила Шевченко-Савчинська, Костянтин Балашов. – Київ, 2012. – 132 с.
8. Наприклад: Александрович В. «Богоявлення» новий київський графічний панегірик гетьманові Іванові Мазепі / Володимир Александрович / Гетьман Іван Мазепа: постать, оточення, епоха. Зб. наук. праць. – Київ, 2008. –

С. 301-311; Корнієнко В. Латиномовний панегірик XVI–XVII століття / Віра Корнієнко // *Studia Linguistica: збірник наукових праць*. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. – Вип. 3. – С. 125-129; Лучук Т. Природа панегіричного жанру в українській поезії (XVII – початок XIX ст.) / Тарас Лучук // *Вісник Львівського університету*. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – Вип. 33: Серія філологічна. – Ч. 2. – С. 82-86; Шевчук В. Панегірик Богдану Хмельницькому та Івану Виговському з 1649 року / Валерій Шевчук // *Наука і культура. Україна: щорічник*. – Київ, 1996. – Вип. 29. – С. 110-119; Шевчук В. Про панегірик Івана Орновського «Скарбниця дорогого каміння», присвячений І. Обідовському / Валерій Шевчук // *Сіверянський літопис*. – № 3. – 2008. – С. 75-82.

9. Крися Б. Пересотворення Світу: українська поезія XVII–XVIII століть / Богдана Крися. – Львів: Свічадо, 1997. – 216 с.; Яковенко Н. Паралельний світ: дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI –XVII ст. / Наталія Яковенко. – Київ: Критика, 2002. – 416 с.

10. Шевченко-Савчинська Л. Латиномовна українська література. Загальний огляд / Людмила Шевченко-Савчинська. – Київ: Медієвіст, 2013. – 218 с.

11. Рудакова Ю. Шлюбні панегірики у фондах національної бібліотеки України імені В. В. Вернадського: особливості примірників / Юлія Рудакова // *Рукописна та книжкова спадщина України*. – Вип. 16. – С. 94-116.

12. Niedźwiedz J. Nieśmiertelne teatru sławy / Jakub Niedźwiedz. – Kraków, 2003. – 379 s.

13. Awianowicz B. Pochwała-enkomion-panegiryk: glosa terminologiczna na marginesie książki Jakuba Niedźwiedzia «Nieśmiertelne teatru sławy» / Bartosz Awianowicz // *Barok: historia, literatura, sztuka*. – R. 11. – Nr. 1. – 2004. – S. 185-193.

14. Słownik literatury staropolskiej / red. T. Michałowska. – Wrocław, 1998. – S. 613-614.

15. ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ: текст і контекст. Зб. наук. праць / за ред. Б. Криси. – Львів: Свічадо, 2013. – 324 с.